MEMINI, ERGO SUM[1]: Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ (1926–2026)

Драгана Милуновић
dragana.milunovic@nb.rs

Народна библиотека Србије
Београд, Србија

РАД ПРИМЉЕН: 06. мај 2026.
РАД ПРИХВАЋЕН: 07. мај 2026.

Приказ монографије „Век Универзитетске библиотеке у Београду: поглед у нови миленијум“, Београд: Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ и Космос издаваштво, 2026.

1. О знању и сећању

Феномен сећања представља једну од централних преокупација у историји филозофије, будући да директно извире из фундаменталног питања о пореклу људског сазнања. За неке филозофе, сећање је првенствено метафизичка категорија – оно је *anamnesis*, присећање душе на вечне истине које је спознала у царству идеја пре свог отеловљења; насупрот томе, други сећање не виде као априорну датост, већ као продукт искуства и сложених асоцијативних процеса; у оквирима емпиризма, сећање се дефинише као архива чулних искустава и неопходан конститутивни елемент личног идентитета и континуитета...

Већ увидом у овај изабрани историјско-филозофски осврт на неке од идеја, постаје јасно да су знање и сећање нераскидиво повезани на човековом путу ка спознаји истине. У том контексту, и позив библиотекара прераста у узвишену дужност очувања те истине.

Сећање није само репродукција прошлости; оно је снага која омогућава духу врсте да обликује будуће генерације, али и да дух

1. Сећам се, дакле постојим – варијација на Декартов принцип: Cogito, ergo sum (Мислим, дакле, постојим).

врсте буде сачуван као такав. Старајући се о наслеђу, библиотеке га чине бесмртним, осигуравајући тиме сам опстанак културног света. Стога се и овај осврт на велики јубилеј – стогодишњицу оснивања Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић" у Београду, установе врхунског културно-историјског значаја и научног реномеа – заснива на непоколебљивој вери у моћ сазнања и посвећеној бризи за неуништивост људског сећања.

2. Скуп, унија, пресек

Универзитетска библиотека „Светозар Марковић" није само установа од културног и образовног значаја, већ и темељ академске заједнице Србије. Прешавши пут од прве наменски грађене зграде до савременог центра за развој дигиталне писмености и отворену науку, преко подршке научноистраживачком раду и образовању нових генерација академских грађана, до дигитализације културне баштине која јој је поверена на старање, у свом окриљу изградила је заједницу људи и књига.

Као једна од највећих научних библиотека на Балкану и матична установа за преко 230 факултетских и институтских библиотека, постала је један од средишњих стубова библиотечко-информационог система. Са фондом од преко 1,5 милиона јединица грађе и непроцењивим легатима, такође је и чувар значајног интелектуалног капитала.

Као таква, библиотека интегрише фонд, кориснике, библиотекаре, истраживаче, научне раднике, али и друге библиотеке, градећи међу њима густе преплете и варијације међусобних односа и постајући њихов истовремени скуп, унија и пресек.

О томе говори ова књига.

3. Лепезе и огледала

Монографија „Век Универзитетске библиотеке у Београду: поглед у нови миленијум" сведочи о широком спектру активности које су обележиле сто година рада Универзитетске библиотеке. Полазећи од представљања послова који чине „тврдо језгро" библиотечко-информационе делатности – набавке, обраде, чувања и давања на коришћење библиотечке грађе и извора, ова лепеза се даље отвара и приказује нам развојна деловања у правцу дигитализације, увођења напредних информационих технологија, учешћа у међународној

сарадњи кроз чланство у реномираним струковним организацијама, али и великим међународним пројектима.

Конзервација и рестаурација, евалуација научног рада – цитатна анализа, едукација корисника и библиотекара, али и докторанада, реферална делатност, развој портала са дигитализованим садржајима, рашчитавање рукописне грађе, активности уметничког центра на реализацији ликовних програма, издавачка делатност, активности на повећању видљивости докторских дисертација, ретроспективна дигитализација дисертација, и много другог, представљени су и описани у посебним поглављима ове монографије која чине својеврсна мала огледала у којима се, из различитих углова, осликава лице Универзитетске библиотеке.

Људски капацитети – библиотекари – такође чине прворазредни ресурс установе и у завршници ове књиге забележено је име свакога од њих који је свој животни позив уткао у темеље ове институције. Уз њих истакнута су и имена оних којима је Библиотека кроз своју историју била поверавана на старање: Урош Џонић, Милица Продановић, Иво Фрол, Мирослав Пантић, Станија Глигоријевић, Иван Гађански, Мирослав Ралић, Никола Марковић, Дејан Ајдачић, Богољуб Мазић, Стела Филипи-Матутиновић и Александар Јерков. Не сме се заборавити ни на онога чије је име Библиотека понела: Светозара Марковића, који је током свог кратког живота оставио трага у борби за реформу у српској књижевности, али првенствено у борби за социјалну правду.

Никада није могуће побројати сва важна имена, али од године када се – захваљујући Карнегијевој задужбини – академско знање скућило у сопственом дому, отпочео је и непрекинути низ добротвора. У развоју ове установе они нису видели само општу добробит, већ и залог сопственог трајања. Дарујући легате, библиотеке целине и драгоцену архивску грађу, великани наше културе оставили су наслеђе које су сами стварали или чували. Међу њима је наслеђе великана језика и историје: Вука Караџића, Стојана Новаковића, браће Руварац; књижевних стваралаца: Исидоре Секулић, Војислава Илића Марамбоа, Анице Савић Ребац, Змаја, Лазе Костића, али и мислилаца и просветитеља попут Доситеја Обрадовића и Саве Текелије — а ово су само нека од имена чије су се 'мале библиотеке великих људи' и рукописне заоставштине слиле у драгоцени трезор Универзитетске библиотеке.

Многим примерцима издања и документима из ових целина подарено је ново дигитално рухо и тиме им омогућен још један обновљени,

виртуелни живот. Такође, делу ове грађе, у форми пригодних презентација, омогућена су и пропутовања по свету где је сијала под рефлекторима великих међународних конференција на којима је представљала своју земљу, њену историју, културу и науку.

4. Претраживања и истраживања

Формирање узајамне каталошко-библиографске базе података представља централни стуб библиотечке делатности, због чега заслужује неколико издвојених реченица. Ради стандардизације података и ефикасног дељења ресурса, Универзитетска библиотека је овој активности посвећена још од краја осамдесетих година 20. века, од када датирају и први почеци рада на заједничкој бази бивших југословенских република. Из ове основе, удруженим снагама трију стожера српске библиотечке делатности – Народне библиотеке Србије, Библиотеке Матице српске и Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ – развила се и Виртуелна библиотека Србије, данас основни алат за рад библиотекара и претпоставка развоја струке.

Систем претраживања заснован на узајамној каталогизацији основни је извор метаподатака у мрежи библиотека Србије. Он чини камен темељац за пројекте који захтевају прецизне и прочишћене информације о грађи. Тако је управо ова база била неопходан предуслов за настанак портала еНаука – једног од данас најзначајнијих пројеката за академску заједницу Србије за чију је одрживост заслужна управо марљива библиотекарска струка.

Континуирано улагање у развој капацитета за претраживање, од библиографских база до база пуног текста и база истраживача, значајно је оснажило истраживачки потенцијал целокупне српске науке. Тиме је Универзитетска библиотека ревносно учествовала у испуњавању основне сврхе свог постојања – развоју ресурса за повећање степена доступности грађе и извора неопходних за развој науке. Служећи истраживачима, она је истовремено развијала и сопствене истраживачке капацитете како у области библиотечко-информационе делатности, тако и сродних области знања. Томе у прилог говори и чињеница да је за кратко време у својој организационој структури пронашла места за издвојене јединице које се баве развојем научног потенцијала, али и образовањем младог научног кадра.

***

Осврћући се у целини на садржај монографије „Век Универзитетске библиотеке у Београду“, може се закључити да историја Библиотеке пред¬ста-вља континуиране по¬ку¬шаје оку¬пља¬ња зна¬ња, тј. његове локализације. Истовремено, она информације о том знању физички згушњава кроз формат каталога, његове материјалне носиоце чува и презервира, чиме остварује вишеструку и разнородну контролу над фондом докумената, што јесте основни задатак библиотеке. Као облик надградње, употребом савремених информатичких алата, она врши и про¬жи¬ма¬ње физички одвојених до¬ку¬ме¬на-та, градећи међу њима нове односе путем успостављања напредних система контекстуалних претраживања. Управо на овом месту сусрећу се традиција и модерност, брига за очување историјског и свест о сопственој улози у изградњи савременог приступа знању и учењу.

За крај, да се вратимо сећању и запамтимо да знање похрањено у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ припада корпусу светског знања које носи своје камено лице вечности – јер знање је старо колико и време – па ће тако и књига о сто година постојања остати део овог корпуса као сведочанство које ће служити као референтни извор за истраживаче, студенте и културну јавност, подићи међународну видљивост српске науке и културе и осигурати репрезентативан приказ српске академске традиције.

Нека и ових неколико свечаних и пријатељских речи буду рођендански поклон Библиотеци, у част знања и у славу сећања.